

TRIST OG DUMT DANSK JUBILÆUM

50 år med stofproblemer og gentagelsestvang hvad uvirksomme indsatser fra samfundets side angår

Det forekommer rimeligt at gøre gældende, at samfundets stofproblemer anno 2018 har 50 års jubilæum som et samfundsproblem. Meget viden om dette problem har i de forgangne år hobet sig op uden at der er draget egentlige konsekvenser på baggrund af denne viden. Ny viden har gennem årene været som sten i skoen på de politikere, som med selvretfærdighedens "vi-gør-noget" stempel i panden har kastet milliarder efter stofproblemet med mere af det samme. Det er indsatser, som netop viden år efter år har dokumenteret ikke virker. Men, som det så lyder fra disse politikere, når de igen-igen har øget kontrolindsatsen og dermed kontrolskaderne: vi sender et signal.

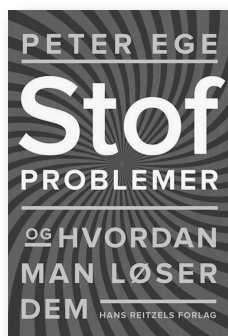

Læge Peter Ege har taget de fleste af "stofproblemet" år med som ekspert. Sidst som Københavns Kommunes socialoverlæge, tidligere som ekspert for Sundhedsstyrelsen mm. Hen ad vejen er han blevet én af de sten i skoen, som generer især politikere til højre i folketingsalen med hans nuancerede vidensbaserede indsigter. Tør og nøgtern viden baseret på international og national empiri fremlagt i en forståelig og afdæmpet form har været nok til at irritere politikere, som fx. den tidligere konservative justitsminister Hans Engell, som har skældt ud på Ege for at være en ansvarsløs hash tilhænger, der vil lede de unge i fordærv. Ja, det er den justitsminister, der smadrede sin bil i alkoholpåvirket tilstand. Den alkohol som ifølge Hans Engell er et kærligt dansk kulturgode, som vi danskere er fortrolige med og som ifølge Hans Engell, i modsætning til Peter Ege, ikke er en del af "stofproblemet".

Mere aktuelt har vor nuværende konservative justitsminister Søren Pape Poulsen måttet gå den tunge gang til offentligheden for at meddele, at hans kæreste er blevet anholdt for spirituskørsel.

Men, som sagt, disse toppolitikere inddrager ikke alkohol i det, der forstås som samfundets stofproblem. Det er hash, kokain mm der ifølge disse politikere udgør "stofproblemet".

Om den regerende justitsminister vil læse bogen? Formodentlig ikke. Søren Pape har jo for nylig, i spørgsmålet om højere straffe for vold i hjemmet givet klart udtryk for, at han generelt er mere til holdninger om, hvad der er rigtigt og forkert end til viden: "Hvis alt skulle hænge på undersøgelser, så skulle vi bare afskaffe folkestyret. Så fik vi et ekspertstyre. Vi har folkestyre, og vi tillader os at tage nogle politiske beslutninger om, hvad vi synes er rigtigt og forkert.... For mig er det her også et holdnings-spørgsmål." (interview i Politiken d. 16.3. 2018)

I en ny omfattende bog gennemgår Peter Ege samfundets stofproblemer i dets nuancerede mangfoldighed og kompleksitet. Spørgsmål om forebyggelse, behandling og kontrolpolitik fremstilles i en nøgtern vidensbaseret form.

Social Kritik gengiver i det følgende nogle uddrag fra bogen efter aftale med Ege og Hans Reitzels Forlag. Peter Ege foregiver ikke at have løsningen på samfundets stofproblemer. Hans forslag i bogens sidste del kan imidlertid være med til at begrænse stofproblemerne. Hvilket jo da også må siges at være en del, dette problems enorme omfang taget i betragtning.

Benny Lihme

Peter Ege: *Stofproblemer – og hvordan man løser dem*.
272 sider, kr. 300. Hans Reitzels Forlag, 2018.

Af Peter Ege

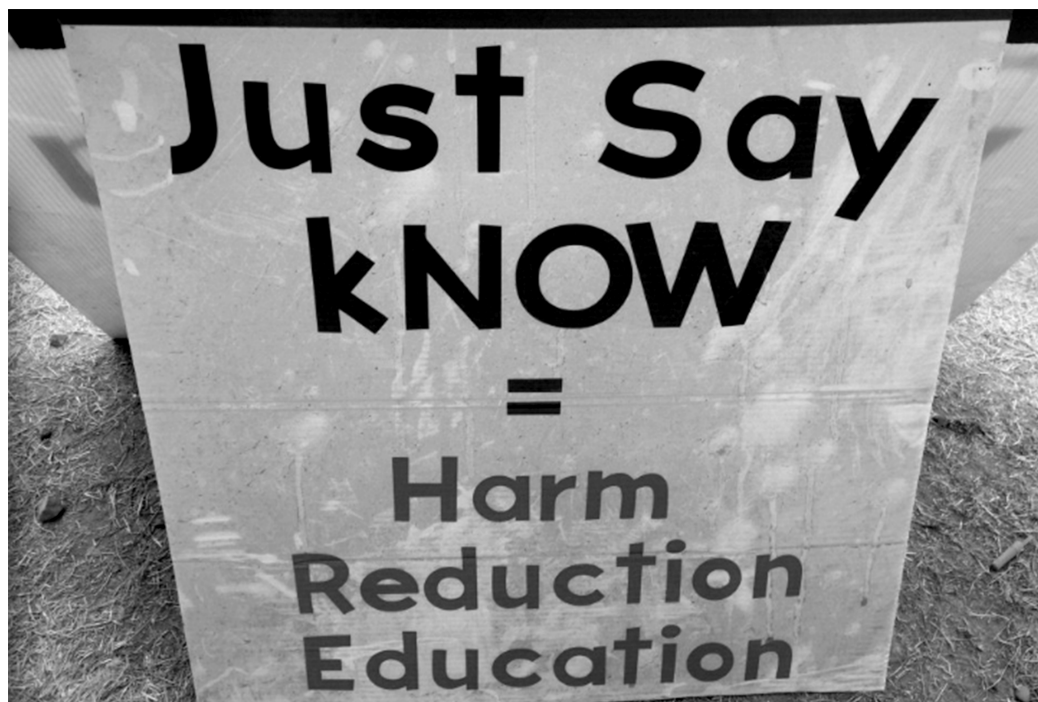
EN ANDEN NARKOPOLITIK

Vi kan ikke vinde kampen mod narkotikamisbruget, og det militante udgangspunkt er en uheldig tilgang til problemet, fordi man let ender med at bekæmpe stofbrugerne og ikke problemet.

Vi kan begrænse skadevirkningerne ved stofbruget, hvis vi sætter os det som mål. Vi kan vælge at praktisere den egoisme, der tillader os at udvise solidaritet med de socialt anderledes stillede, hvis vi konkret forsøger at begrænse deres problemer og hjælpe dem til et bedre liv, for dermed at begrænse den sociale uro og den utryghed, de forvolder andre. Det følgende er et forsøg på at beskrive, hvad man kunne gøre.

GÅ IKKE OVER SPORET, DER KOMMER TOG!

Ovenstående citat fra landets stationer har mest karakter af en besværgelse. Når jeg i det følgende argumenterer for en radikal lempelse af den eksisterende kontrolpolitik, så er det ikke et udtryk for, at jeg har vilde anarkistiske tilbøjeligheder eller er en ubændig liberalist. Det forholder sig nærmest modsat. Jeg er ret begejstret for love, forordninger, regulativer og den kontrol, der følger med, hvis bare det tjener et fornuftigt formål og ikke har for mange negative omkostninger. Men citatet er nødvendigt, hvis man vil diskutere narkotika- og specielt kontrolpolitikken. Det er et tabuiseret område, hvor man en gang for alle har fastlagt målet – bekæmpelsen af de dæmoniske og onde stoffer – og hvor det ligeledes er nærmest givet på forhånd, at hvis man vil målet, så vil man også de nødvendige midler: mere politi, højere straffe og tvivlsomme efterforskningsmetoder. Det er et område, der er underlagt en enten/eller-retorik, og hvor man derfor automatisk bliver tillagt alle tænkelige skumle motiver, hvis man sætter spørgsmålstegn ved mål og midler. Som det mindste er man i hvert fald parat til at svigte ungdommen og har opgivet kampen mod narkotika og det gode stoffri liv. De mange krigsmetaforer, der anvendes i denne sammenhæng, fx 'bekæmpe', 'udrydde' og 'kampen mod narko', illustrerer, hvor svært det er at tale fredeligt om kontrolpolitikken.

Når jeg nærmer mig området med forbehold og forsikringer, er det, fordi jeg har erfaret, at det er et minefelt. I 1990 skrev jeg en kronik i Politiken midt i agurketiden (9. juli) om "Narkoens politik". Det var, hvis jeg selv må sige det, en rigtig god kronik – analyserende, tænksom og konstruktiv. Kronikken var først og fremmest tænkt som en invitation til en saglig drøftelse, en opfordring til at begynde at tænke sig om. Et forsøg på at sige, at vi måske befandt os i en blindgyde, og at et tilbagetog fra uholdbare positioner måske ikke var det dumme, man kunne overveje. I kronikken var der også nogle mere konkrete bud på en anden narkotikapolitik, fx afkriminalisering af besiddelse af stoffer til egen brug, nedsættelse af strafferammerne, bedre oplysnings- og behandlingsmuligheder, en skærpet alkohol- og tobakskontrol og gradvise skridt hen imod en eller anden form for legalisering af hash og marihuana.

DET VAR IKKE SÆRLIGT VILDT, MEN ÅBENBART VILDT NOK

Få dage efter kom daværende justitsminister Hans Engell med et indlæg (Politiken 22. juli 1990), hvor han skrev, at man ikke kunne tillade sig bare at tænke i legaliseringsbaner, fordi "narkotika er dødsensfarligt", og "at det umulige i Peter Eges standpunkt er så indlysende, at argumenter næsten turde være overflødige". Argumenter var der så heller ikke nogen af, og han forholdt sig heller ikke umiddelbart til det, jeg faktisk skrev. Det er ikke, fordi jeg er interesseret i specielt at hænge Hans Engell ud. Han argumenterer ikke ringere end en hel stribe af nuværende og forhenværende sundheds-, indenrigs- og justitsministre og en række andre politikere. Hans reaktion illustrerer bare så glimrende, hvor klippefyldt et farvand, man manøvrerer i.

I 2006 skrev jeg igen en kronik i Politiken, som blev mødt med larmende tavshed. Titlen var denne gang "Forbud eller legalisering". Det er ikke nemt at starte en seriøs diskussion om vores narkotikapolitik, når flertallet af politikere har valgt en gang for alle, at narkotikapolitikken ikke er til diskussion!

EN AFDÆMPET KONTROLPOLITIK

*Drugs have destroyed many people,
but wrong policies have destroyed many more.*

(FN's tidligere generalsekretær Kofi Annan.
Lancet Commission on Drug Policy and Health)

Kontrolpolitikken har tre sikre virkninger: Den gør forbryderne rigere, gør stofmisbrugernes liv endnu mere elendigt og skaber en ikke ubetydelig berigelseskriminalitet. Man kan derfor godt have stunder, hvor man tænker: Legaliser dog alle stofferne, lad os slippe for den organiserede kriminalitet, og benyt de enorme samfundsmæssige besparelser, som en afvikling af kontrolpolitikken ville resultere i, til en mere effektiv forebyggende og behandlende indsats over for det måske (men langt fra sikkert) større antal stofbrugere, der ville blive en mulig konsekvens af en legalisering.

På den anden side. Den lette tilgængelighed til alkohol og tobak er ikke nogen ubetinget succeshistorie. Det store forbrug af alkohol og tobak er ledsaget af enorme sociale og sundhedsmæssige omkostninger. Og på den tredje side: Da man i USA fra 1920 til 1933, som et resultat af religiøse og sociale vækkelser, forbød fremstilling, transport og salg af alkohol, opnåede man selvfølgelig en vis reduktion af forbruget, men skadevirkningerne i form af lovløshed, korrupsion og især et organiseret gangstervælde var enorme og oversteg langt de sundhedsmæssige gevinster.

Der er ingen lette løsninger. Det stoffri samfund er en håbløs og ikke en gang en særlig ønskelig utopi. Forbud har kun en begrænset effekt, har svimlende omkostninger og mange skadevirkninger som beskrevet ovenfor. På den anden side er der næppe nogen, der tror, at en fuldstændig legalisering ikke også har sine problemer. Så hvad gør vi?

Det første skridt er en erkendelse af, at narkotikaområdet – uanset om vi taler om legale eller illegale rusmidler – er et område, der i lighed med alle andre områder (fx trafik, fødevarer eller arbejdsmiljø) skal reguleres. Man må erkende, at forbud ikke er den eneste måde at regulere forbruget på og at et forbud, hvis det er det, man ønsker, kan administreres på mange måder. Vi skal se i øjnene, at man ikke kan regulere det, der er forbudt. Vi har øget politi-indsatsen og strafferammerne for narkotikahandel flere gange. Det har aldrig haft den ønskede effekt, og reaktionen på den manglende effekt har hver gang været endnu mere politi og endnu højere strafferammer. Hvorfor har man aldrig evalueret den kontrolpolitiske indsats? Og hvorfor er man aldrig gået den modsatte vej og har set på hvad der så skete?

Når vi behandler og forebygger, har vi en forventning om, at behandlingen og forebyggelsen har en effekt, og at denne står i et rimeligt forhold til omkostningerne. Vi siger, at behandling og forebyggelse skal være evidensbaseret. Hvorfor stilles der ikke de samme krav til kontrolindsatsen? Er det tilstrækkeligt til evig tid at begrunde kontrolpolitikken med moralske og krigeriske metaforer og lade alle krav om dokumentation fare? Hvor længe skal kontrolpolitikken være et "evidensfrit område"?

Svaret på disse retoriske spørgsmål er selvfølgelig, at vi ikke bevidstløst kan blive ved med at hælde ressourcer i kontrolpolitikken uden at vide, hvad der kommer ud af det. Hvad vi ikke ved, bliver vi ved med at have ondt af. Det er på tide systematisk at indsamle detaljerede oplysninger om forbrugets omfang og prisvariationer på de illegale stoffer i relation til kontrolpolitiske indgreb og at stille krav til dokumentation af forskellige kontrolforanstaltningers effekt. Vi må også indse, at en nedjustering af kontrolpolitikken kan være lige så eller mere omkostningseffektiv som status quo eller en opjustering.

I lyset af udsagnet om, at vi ikke har kendskab til forskellige kontrolpolitiske foranstaltningers effekt, kan det virke letsindigt at komme med forslag til justeringer. På den anden side har vi kendskab til nogle af skadevirkningerne ved den førte politik, vi har holdepunkter for, at nogle foranstaltninger ikke har nogen særlig effekt, og vi ved, som fremhævet tidligere, at kontrolpolitikken koster det hvide ud af øjnene. Så jeg skal gøre et forsøg.

Besiddelse af stoffer til egen brug bør ikke retsforfølges. Politiets indsats mod misbrugerne på gadeplan med beslaglæggelse af deres stoffer forekommer helt uproduktiv. Det stresser stofbrugerne, gør deres liv mere elendigt og risikofyldt og tvinger dem kun ud i mere kriminalitet. I de sidste mange år er der hvert år rejst ca. 15.000 sigtelser alene for besiddelse af euforiserende stoffer. I Portugal har man afkriminaliseret besiddelsen af stoffer til egen brug siden 2001, og virkningen har været entydigt positiv, se fx Birgitte Jensens artikel i STOF nr. 19.

Nedsættelse af strafferammerne for narkotikakriminalitet. Lov om euforiserende stoffer har en strafferamme på to år. Den anvendes i forhold til mere bagatelagtige forseelser (fx besiddelse af stoffer til egen brug og handel med små mængder stof). Ved ”overdragelse af stoffer til et større antal personer eller mod betydeligt vederlag eller under andre skærpende omstændigheder” dømmes efter straffelovens §191 med en strafferamme på op til 16 år, og det er under diskussion at hæve strafferammen yderligere. Da straffelovens §191 blev vedtaget, forudsattes det, at den udelukkende skulle anvendes over for de såkaldte bagmænd, men det er overvejende småkriminelle og stofbrugere, der dømmes efter denne paragraf.

Narkotikakriminalitet og stofbrugernes berigelseskriminalitet belaster det strafferetslige system og fængslerne i enorm grad. I 2015 var 23% af de indsatte dømt for narkotikakriminalitet, men antallet af stofbrugere i fængslerne var væsentligt højere, således havde 17% den sidste måned inden indsættelse brugt heroin eller beslægtede stoffer, 52% havde brugt centralstimulerende stoffer, og 72% havde brugt hash (www.kriminalforsorgen.dk). Effekten af de store mængder straf, der hældes ned over stofmisbrugerne, er som nævnt usikker, men der er intet, der tyder på, at det har haft nogen nævneværdig virkning på narkotikaproblemerne. Det burde derfor overvejes seriøst at nedsætte strafferammerne, at være mere restriktiv med brugen af straffelovens § 191 og i højere grad udnytte og udvide mulighederne for at behandle i stedet for at straffe ved en mere udstrakt brug af betingede domme med vilkår om behandling, prøveløsladelse og behandling som alternativ til afsoning (straffefuldbyrdslovens § 78).

Overførsel af ressourcer fra den kontrolpolitiske indsats til behandling og forebyggelse. Ca. 75% af de ressourcer, der anvendes til at afhjælpe narkotikaproblemerne, anvendes til kontrolpolitiske foranstaltninger, de resterende til forebyggelse og behandling. Det er oplagt at forsøge at mindske denne skævvridning af ressourcefordelingen.

Gradvise skridt henimod en legalisering af hash og marihuana og regulering af forbruget ved en afgiftspolitik, en tilbageholdende udsalgspolitik, aldersgrænser for køb af stoffet og oplysning. En eller anden form for legalisering af hash har været diskuteret med jævne mellemrum de sidste 30 år, men har aldrig været behandlet politisk seriøst, formentlig fordi skiftende regeringer har følt sig bundet af FN's "Enkeltkonvention" fra 1961. Der er megen grøde på området, og flere europæiske lande diskuterer forskellige former for afkriminalisering på vej henimod en eller anden form for legalisering. Uruguay og en række amerikanske stater har legaliseret cannabis, og Canada er på vej. Det skal understreges, at diskussionen om en evt. legalisering ikke er en diskussion om, hvorvidt hash er skadelig. Selvfølgelig er den det, specielt for unge og psykisk sårbare mennesker. Det er heller ikke en diskussion om, hvorvidt forbruget af hash skal reguleres, men om, hvorvidt man kan regulere på en mere intelligent og hensigtsmæssig måde end den nuværende.

Når diskussionen om legalisering af narkotika særligt har fokuseret på hash, skyldes det, at hash næppe er mere skadelig end alkohol, at brugen af hash er så udbredt i befolkningen, og at forbuddet mod hash har så synlige og vidtgående negative konsekvenser i form af fx banderelateret vold. Hvor meget der bruges, vides selvfølgelig ikke, men det er formentlig i omegnen af 25-50 tons svarende til en årlig omsætning på ca. to milliarder kroner.

På længere sigt kan vi (dvs. politikerne) ikke blive ved med at klamre os til "Enkeltkonventionen", men må tage diskussionen om legalisering i en eller anden form ud fra en konkret vurdering af, om det nuværende forbud i sin konkrete udformning gør mere skade end gavn. Det er ikke nogen helt let øvelse, fordi det som bekendt er svært at spå, navnlig om fremtiden. Men hvis vi skal undgå handlingslammelse, bør vi alligevel forsøge.

Det første skridt i denne øvelse er en vurdering af, om det nuværende forbud har den tilsettede effekt, dvs. om det begrænser forbruget og problembuget af hash. Dette er højst tvivlsomt. Mit gæt er, at en ophævelse af forbuddet vil medføre en beskedent stigning i forbruget, men ikke nogen stigning i problembuget. Det hænger sammen med, at de mennesker, der har et problembrug, i dag har det af tungtvejende sociale og personlige grunde – og de vil bruge helt uafhængigt af, om der eksisterer et forbud eller ej. Vi har ingen holdpunkter for, at det eksisterende forbud beskytter de socialt udsatte unge og psykisk skrøbelige mennesker, snarest tværtom – det problematiske forbrug er stort i disse grupper.

Tilhængere af forbuddet vil sige, at det har en signalværdi. Det kan man godt forholde sig skeptisk til i lyset af, hvor meget hash der ryges. De hollandske erfaringer med legalisering i salgsledet taler også for, at en legalisering ikke påvirker forbruget nævneværdigt. Fordelen ved en ophævelse af forbuddet er, at vi dermed skal føre reguleringen fra den retslige til den civile sfære. Når det kommer til stykket, er det nok alligevel den uformelle sociale kontrol, der afgør, hvor meget der ryges og især hvordan. Vi skal lade være med at ryge for meget på en forkert måde, ikke fordi det er ulovligt, men fordi det er uklogt og usundt. Det er den enkelte selv, familien og vennerne og det nære samfund, der skal gøres ansvarlige for de fornuftige rygevaner – ikke justitsministeriet og politiet. Det vil formentlig hverken gøre synderligt fra eller til, om vi ophæver forbuddet, men det forpligter os til at skabe ritualer og normer for omgangen med stofferne og til at opdrage de unge til en fornuftig omgang med dem.

Det andet led i øvelsen er en vurdering af, om forbuddet er skadeligt – eller rettere – hvor skadeligt forbuddet er. Det er selvfølgelig også vanskeligt at afgøre, men man kan i hvert fald pege på tre skadevirkninger.

For det første. Vi kriminaliserer en stor gruppe mennesker, som der i øvrigt ikke er

nogen særlig grund til at kriminalisere, og øger dermed ringeagten for loven. Derudover får en række socialt udsatte hashrygere plettet deres straffeattest, hvilket vanskeliggør deres vej tilbage til normalsamfundet yderligere.

For det andet. Størsteparten af den omsætning på ca. to milliarder kroner, som man kan anslå hashhandlen til, havner i lommerne på forskellige kriminelle grupperinger. Forbuddet kommer dermed til at virke som en form for statsstøtte til disse grupper. At det medvirker til at skabe en større og mere organiseret kriminel aktivitet, kan der ikke herske tvivl om.

For det tredje. Opretholdelse af forbuddet koster penge, som efter min bedste overbevisning var bedre anvendt til forebyggelse og behandling. Hertil kommer, at staten kunne opnå et betragteligt provenu ved en legal handel.

Hvordan en evt. legalisering skulle udformes, skal jeg undlade at tage stilling til. Men Københavns Kommunes forslag til et forsøg med en legal regulering af hash kunne være en nyttig inspirationskilde (www.kk.dk). Der er dog to forhold, jeg vil nævne. Hvis man legaliserer hash, bør man legalisere til bunds, dvs. både i salgs- og produktionsleddet, gerne under devisen ”ryg dansk” (Sang af Jesper Jensen, sunget af Lone Kellermann (find den på YouTube)). Den hollandske model med en legalisering af salgsleddet, har selvfølgelig sine fordele og kræver ikke vidtgående lovændringer, men løser ikke problemet med kriminalitet i produktions- og transportleddet (”Bagdørsproblemet”, dvs. hashcafeernes køb af cannabis er fortsat ulovligt). Derudover bør man ikke forveksle en legalisering med total liberalisering. En kommerialisering af hashen med reklameaktiviteter, som vi kender det fra tobaks- og alkoholindustrien, ville være en katastrofe. Området egner sig ikke til udlicitering.

AFSLUTNING

Det kan godt være, at mine forsigtige forslag til en ændring af kontrolpolitikken på kort sigt er urealistiske. Som nævnt gør jeg mig ingen illusioner om, at man kan ”løse” narkotikaproblemet, men man kan afhjælpe det ved en konsekvent indsats rettet mod de skader, som stofferne og kontrolpolitikken påfører brugerne, i stedet for den nuværende politik, som har haft mere end svært ved at sandsynliggøre, endsiige dokumentere, sin effekt. Det forekommer både tåbeligt og arrogant at reagere på denne manglende effektivitet ved at gøre mere af det samme, dvs. endnu højere straffe, større politi-indsats mod stofmisbrugerne på gadeplan og flere stofmisbrugere i fængslerne.

En neddrosling af den kontrolpolitiske indsats og en kontrolleret legalisering af hash skal heller ikke betragtes som et alt eller intet-alternativ til den nuværende politik, men som en gradvis justering, som bør følges og evalueres, og hvor der bør være rig mulighed for at stoppe op undervejs og ændre retningen, hvis den skulle vise sig at have utilsigtede konsekvenser. Det er dokumenteret ud over enhver tvivl, at den nuværende politik resulterer i en række skadevirkninger og bidrager væsentligt til det, vi normalt betragter som narkotikaproblemet, inklusive den megen kriminalitet. En legalisering og yderligere afkriminalisering vil utvivlsomt også skabe nogle problemer, og vi ved af gode grunde ikke, hvor store disse vil blive. Men hvis vi fortsat lader os styre af en krigerisk retorik, på forhånd undlader kritisk at granske den nuværende politik og per reflex afviser alternativer til denne, vil det aldrig lykkes os at finde vejene til en mere human og hensigtsmæssig narkotikapolitik.